

SURA JUSUF I NJEZINE STILSKE ODLIKE

Dr. Džemaludin LATIĆ

Dvanaesta sura Kur'ana, koja nosi naziv po istoimenom glavnom junaku Jusufu, jedinstvena je zato što je to tipično narativna sura. Čak je možemo genealoški klasicifirati: to je saga budući da se u njoj pripovijeda o životu jednog junaka i njegove porodice; sura *Yusuf* je "duhovno ostvarenje u kojem se svijet izgrađuje kao porodica" (Jolles).¹

Sličnosti s biblijskim poglavljem o Josifu i njegovoj braći su brojne.² Fabula je skoro identična, a "historijska osnova je ista, potpuno ista, u obje verzije. Međutim, kratko ispitivanje otkriva sopstvene elemente koji karakteriziraju svaku verziju posebno," tvrdi Malik ibn Nabi u istoj knjizi.

Sura *Yusuf* ima sve elemente priče.³

1 Andre Jolles, *Jednostavni oblici*, Zagreb 1978, str. 48-68.

2 Komparacije između biblijskog i kur'anskog poglavlja o Josifu/Jusufu iznio je Malik ibn Nabi u Kur'anskom fenomenu (poglavlje *Kazivanje o Jusufu a.s.*), Sarajevo, bez godine izdanja, str. 136-187.

3 "Riječju "priča" označujemo mit (mythos kao glavni dio tragedije u Aristotelovoj Poetici), redosljed i sustav u književnom djelu opisanih događaja (književnoteoretski pojam fabule), određenu književnu vrstu (npr. onu koja se za razliku od bajke veže za neki povijesni događaj) i

fabulu, sižee, likove, statičke i dinamičke motive, pripovjedača, mjesto i vrijeme. Događaji se sukcesivno redaju. Sura ima početak, sredinu, kraj i epilog. Zaplet i rasplet dramatski su oblikovani. Susrećemo i više lirskih mjesta, naročito u Jakubovim monolozima, žalu za Jusufom i radosti prilikom ponovnog susreta. Posebno su lijepa lirski snoviđenja. Prvo od njih je početak priče; to je ona vrsta početka iz kojeg nužno slijedi kraj priče.

Organizacija motiva u suri *Yusuf* izvanredno je skladna i jednostavna. Ništa u njoj nije spomenuto a da kasnije nije nečim opravdano!

Povod objavljivanju sure *Yusuf* iznio je Ibn 'Abbas, jedan od savremenika poslanika Muhammeda i jedan od prvih komentatora Kur'ana. On je pripovijedao o zgodi u kojoj su Muhammedovi drugovi zatražili od njega da im

također neprovjerene glasine o pojedinim događajima i ličnostima (priča za razliku od istinite vijesti). U svim tim značenjima prisutno je na neki način ipak jedinstveno shvaćanje priče kao jezične tvorevine u kojoj biva na poseban način izraženo nešto što se zbiva u vremenu: priča neke stvarne ili izmišljene događaje reda na način koji ne odgovara neposrednoj zabiljki, na način kojem nije osnovni zadatak istinito izvještavanje." Milivoj Solar, *Ideja i priča - Aspekti teorije proze*, Zagreb 1980, str. 103.

nešto “pripovijeda”. “Željeli su pripovijedanje pa su upućeni na *najljepše pripovijedanje (ahsan al-qasas)*”, kaže Ibn Kathir.⁴

Asocijaciju na tu zgodu nalazimo u trećem ajetu ove sure:

*Objavljujući ti Kur'an, Mi tebi
o najljepšim događajima kazujemo
iako prije njega nisi doista ništa znao...
(Ko.)*

Komentatori Kur'ana ne pružaju obrazloženje zašto su događaji o kojima pripovijeda Kur'an “najljepši”. Ibn Kathir donosi jedno kratko, apologetsko mišljenje:

“Bog je usavršio Kur'an u svakom pogledu.”⁵

Pripovijedajući o Jusufu, mladom a neobično lijepom vjerovjesniku nadnaravne čednosti, koji, uz to, ima moć tumačenja snova, Narator Kur'ana suprotstavlja mu zavidljivu braću i zavodljive žene: tehnika pripovijedanja priče ne može se ostvariti bez suprotstavljenosti. Jusufova duhovna snaga moralno preobražava druge. Razvijajući radnju, Kur'an istovremeno sugestivno slika suprotstavljene likove i karaktere.

Sura počinje zagonetnom siglom *Alif Lam Ra*. I premda je narativna, ona na sintaksičko-intonacionoj razini zadržava nešto od „opojne sjete lirskog izraza.“

Rima u njoj nije izražena (kao npr. u *Ar-Rahmanu*); izmjenjuju se kadence sa svršecima *-in, -un*, rjeđi su rimovni svršeci na *-il, -in, -im*. To su one najčešće rime u Kur'anu (*-un* i *-in*), rime-svršeci glagola u množini (*taqilun, tafsirun* i sl.), participa aktivnih obično u genitivu, odn. u akuzativu (*muhsinin, sadžidin* i sl.) te pridjeva (*'alim, mubin, 'azim* i sl.). Ova sura nudi široke mogućnosti parafraze i alegoreze, a prevodiočevoj djelatnosti imanentno je istraživanje značenja originalnog teksta.

U analizama koje slijede pokazat ćemo kako su naši prevodioci različite dojmove iščitavanja ove sure transponirali na našem jeziku, zatim kako su različito razumijevali pojedina mjesta u razvoju radnje, kojim izražajnim sredstvima su povezivali motive,

4 *Mukhtasar tafsir ibn Kathir*, str. 239.

5 *Ibid.*, str. 239.

kako su zahvatali dramatska i liriska mjesta i sl. Pošto se i u ovoj suri susrećemo s istim stilskim sredstvima koja smo istakli analizirajući prijevode sure *ar-Rahman*, zadovoljit ćemo se samo da ih usput spomenemo. Naše stilističke analize će u ovom odjeljku pokazati da su u Ljubibratićevom i Korkutovom prijevodu, u ovoj kao i sličnim narativnim surama, u dobroj mjeri neutralizirane prevodilačke slabosti o kojima smo govorili u prethodnim analizama. Za Karabegov prijevod valja nam ponovo ustvrditi: ovaj prevodilac je samo redigirao Ljubibratićev prijevod približivši na nekim mjestima njegova značenja izvornom značenju.

RAZLIČIT PRISTUP KUR'ANSKOM TEKSTU

Najpoznatiji stilističari isticali su da je prevodiočev zadatak da dojam što ga na čitaoca ostavi književnoumjetničko djelo što vjernije prenese izražajnim sredstvima svoga jezika.

Ali dobrih čitalaca je malo kao i dobrih pjesnika i prevodilaca – stvaralaca u jeziku; uspješno prevođenje podrazumijeva estetsko usvajanje umjetničkih vrijednosti književnog djela.⁶

Miće Ljubibratić Hercegovac, po prirodi stvari, razlikuje se od muslimanskih prevodilaca po ukupnom dojmu koji je stekao iščitavajući suru *Yusuf*. Razlika je u tome što je za Pandžu i Čauševića, Karabega i Korkuta narator ove sure izvjestan i pouzdan, apsolutni autoritet, Bog koji zna sve u vremenu i prostoru, čak i u ljudskim unutarnjim svjetovima.

Takav odnos prema naratoru Kur'ana naročito je izražen u Korkuta. Kur'anski glagol *qassa yaqussu, qissatun* ovaj prevodilac dosljedno prevodi kao *kazivati, kazivanje*, a ne *pričati, priča*, ili *pripovijedati, pripovijedanje*

6 U procesu sazrijevanja književnog djela Roman Ingarden razlikuje tri faze: 1) predestetsku, u kojoj čitalac otkriva shemu književnog djela i one osobine koje su nezavisne od estetskog doživljaja, 2) fazu u kojoj se konstituiraju estetska konkretizacija književnog djela, tj. kako se shema ili skelet književnog djela zaodijeva u ruho estetskog kvaliteta, i 3) fazu u kojoj tu konkretizaciju čitalac saznaje u njenom vrijednosnom obliku, kada, dakle, saznaje književno djelo kao estetski predmet. Roman Ingarden, *O saznavanju književnog umjetničkog djela*, Beograd 1971.

- da bi uspostavio razliku između fiktivnog pripovijedanja (*fiction*), koje na umjetnički način organizira zbilju ("nasilje mašte nad zbiljom," kako bi rekao Solar), i Božijeg kazivanja koje iznosi nepoznate istine o događajima ili revidira uvriježena gledišta, parafrazu tih događaja; organiziranje priče nije, dakle, iznevjeravanje već osvjetljavanje povijesne istine.

P.-Č. i Ka., premda zadržavaju termine *priča* i *povijest* i glagole od kojih su nastali, imaju isti odnos prema naratoru sure. P.-Č. na tome naročito insistiraju u podnožnim komentarima.

Kako se takav odnos prema naratoru ove sure odrazio na stil naših prevodilaca? Usporedimo Ljubibratića i Korkuta.

U povezivanju dijelova cjeline Lj. se služi formulaičnom, standardnom sintagmom kojom otpočinju i unutar sebe se povezuju bajka, priča i slične književne narativne vrste: *jednog dana*.

4. *Jednoga dana* Josif reče: O oče moj!

vidio sam jedanaest zvijezda i sunce i mjesec koji mi se klanjaju.

8. *Jednoga dana* njegova braća govorahu jedan drugom...

11. *Jednoga dana* Josefova braća rekoše Jakovu...

43. *Jednoga dana* car misirski reče velikašima svojega carstva... Itd.

Osim ovog izražajnog sredstva, Lj. se služi i drugim pripovjedačkim sredstvima – veznicima koji nemaju značenjske vrijednosti i čija je funkcija da povežu dijelove umjetničke cjeline i pokažu *odnos* između njih.

18. *Pak* pokazaše Josifovu košulju...

27. Kad Josif uzraste, mi mu dadasmo mudrost i znanje...

31. Kad je Azizova žena čula te riječi, ona pošalje pozive tijem ženama...

Tada car reče:...

Besim Korkut svjesno odustaje od stilskih i gramatičkih sredstava koja bi suru *Yusuf* predstavila kao priču. Pa ipak je sve učinio da njegovo "kazivanje" zadrži ljepotu skladnog smjenjivanja motiva i njihova ulančavanja u kompozicijsku cjelinu.

Dominantno povezujuće sredstvo u Korkuta je veznik *i*; on je stilaska konstanta Korkutova prijevoda.

Veznik *kada* Ko. upotrebljava kada treba (svečano) otvoriti cijelu fabulu ili, pak, njezine dijelove. Veznik *a* javlja se u trenucima iznenađenja.

4. *Kada* Jusuf reče ocu svome:

"O oče moj, sanjao sam jedanaest zvijezda,...

(usp. s Ljubibratićem).

8. *Kada* oni rekoše: "Jusuf i brat njegov draži su našem ocu od nas,..." Itd.

15 *I* kada ga odvedoše...

18 *I* naiđe jedna karavana...

20 *I* prodadoše ga za jeftine pare...

21 *I* onda onaj iz Misira, koji ga je kupio, reče ženi svojoj...

30 *I* žene u gradu počеше govorkati...

56 *I* tako Mi Jusufu dadasmo vlast u zemlji...

63 *I* kada izidoše pred Jusufa,... Itd.

31... *A* kad ga one ugledaše...

42 *A* onome od njih dvojice za kojeg je znao da će spasen biti reče...

65 *A* kad otvoriše toware svoje...

90 " *A* da ti nisi, možda, Jusuf?" povikaše oni.

Jednu pripovjedačku frazu Korkutovu valja posebno istaći:

6. *I eto tako*, Gospodar tvoj će tebe odabrati...

Ta se fraza susreće na više mjesta u Korkutovom prijevodu Kur'ana. Usporedimo je s rješenjima drugih prevodilaca:

P.-Č.: *Tako* tebe odabire tvoj Gospodar...

Lj. (i Ka.): *To je otuda* što će te Bog uzeti za svojega izabranika...

Korkutovo rješenje je pronalazačko, neuobičajeno pa zato stilematičko; Ko. je hem znački uzeo iz fonda usmene pripovjedačke tehnike, hem njegova pripovjedačka fraza

ne dovodi u pitanje istinitost pripovijedanja, do čega je Korkutu neobično stalo. Pandža-Čaušević izbor nosi manje stilematskog u sebi, a Ljubibratićeva konstrukcija je stilski potpuno neutralna.

STILEMATSKI IMPERFEKTI I AORISTI

I u ovoj suri Lj. je izuizetno svjež u leksici. I ovdje se javljaju dulji, arhaični oblici pridjeva i zamjenica i iščezle lekseme (*zlokovarstvo, ubao, ulak, laža...*).

Svečanosti i drevnosti Ljubibratićevu štivu u narativnim surama i u narativnim pasažima nekih sura, uz pobrojane elemente, najviše pridonose brojni imperfekti i aoristi. Jer "imperfekt pripada izrazito svečanomu i književnom izričaju, pobuđuje starinski ugođaj..." a "aorist pripada književnom emocionalnom izričaju, pobuđuje ugođaj životi, klasične jezgrovitosti i pučke štokavske prisnosti."⁷

Neće biti teško uočiti da Lj. aorist koristi baš tamo gdje je radnja življa, napetija, a imperfekt gdje je njezin tempo dokraja usporen. Evo nekih primjera:

imperfekti:

4. jednog dana Josif reče: O oče moj! vidio sam jedanaest zvijezda i sunce i mjesec koji mi se klanjahu.

24. Ali ga ona nukaše, a i on imade istu namisao...

30. Gradske žene pričaju, jedna drugoj, taj događaj...

36. ...Jedan od njih dvojice reče: noćas sam snio da tiještim grožđe... ja sam, reče drugi, snio da na glavi...

nošah hljebova, koje ptice dolažahu kljuvati.

U posljednjem primjeru stilogenost, uz imperfekt, pojačana je infinitivizacijom: glagol kljuvati, umjesto uobičajene, stilski neutralne upotrebe futurskog prezenta da kljuju, ostavljen je u infinitivu kao predikatnom proširku, što je neuobičajeno, stilski izražajno, književno *par excellence*.

⁷ Radoslav Katičić, Sintaksa..., str. 56, 58.

aoristi (i pripovjedački prezenti)

25. Tada se oni obadvoje zatrčase k vratima,

on da pobjegne, a ona da ga zaustavi, i žena razdera ostrag dolamu Josifovu,

Obadvoje sretoše na vratima svojega gospodara (njezina muža)...

70. Josif, snadbijeviši ih potrebama, turi jedan pijaći pehar u prtljag svojega brata Veniamina; po tom po njegovoj naredbi vikne glasnik za njima:

Oj punici, zar ste vi lupeži?

DRAMSKA MJESTA, DINAMIČKI MOTIVI

Pod dramskim mjestima podrazumijevamo ovdje dinamičke motive, koji u sebi nose napetost iščekivanja i iznenađenja i koji pokreću radnju. Prevodiočev zadatak je da izražajnim sredstvima svoga jezika prenese takva stanja, da ulanči takve motive u razvoju kontinuirane radnje i ostvari nacionalnu i povijesnu specifiku izvornika. Zadržat ćemo se na najvažnijim takvim motivima i kontrastirat ćemo ih.

Lj: Desi se te putnici naiđu tuda; oni poslaše čovjeka da im donese vode.

Taj čovjek spusti svoju kofu u ubao i povika: Da srećna udesa! Mlada čovjeka nađoh. Oni ga sakriše da ga prodadu; ali Bog znadijaše njihova djela.

P.-Č: I dođe jedna karavana. I poslaše svoga vodonošu i on spusti svoju kofu (u zdenac. Kada je izvuče i ugleda Jusufa) reče: O, radosti, ovo je dječak!

I sakrili su ga kao trgovačku robu. Allah zna što oni rade.

Ko.: I dođe jedna karavana, te poslaše vodonošu svoga i on spusti vedro svoje. "Muštuluk!" – viknu on – "evo jednog dječaka!" I oni su ga kao trgovačku robu sakrili.

a Allah je dobro znao ono što su radili.

Lj. i P.-Č- nisu pokušali dinamizirati radnju. Njihove rečenice su postavljene u uočljiv hipotaktički odnos. Za Pandža-Čaušević

prijevod treba dodati da je čitljiv i korektan te da je veznik *i* u ovom ajetu kao i u čitavoj suri onaj povezujući i vrlo stilogeni element.

Ko. je u svoj prijevod ajeta-diskursa unio živosti. Nakon prve nezavisnosložene rečenice mirna pripovjedačkog tona, unio je naš uzvik-turcizam *muštuluk* stavivši umetnutu rečenicu, što uvodi upravni govor ne na prvo mjesto, kako je to u izvorniku i arapskoj sintaksi i kako to neizražajno čine P.-Č., već u sredinu.

P.-Č. doslovno prevode

Qaala yaa asafaa, haadha gulaam –

Reče: O, radosti, ovo je dječak!

Lj. unosi nepoznatu, vještačku konstrukciju za izražavanje velikih iznenađenja: *Da srećna udesa*, i kreativnih, ali semantički neadekvatan nastavak: *mlada čovjeka nađoh*, jer Jusuf je još dječak kad su ga braća bacila u bunar. Samo Ko. prevodi semantički primjereno, kreativno, dakle - stilski. Ali Korkutu nedostaju leksička svježina i frazeologizmi i sintaksičke konstrukcije štokavskog narječja ruralne sredine, što sve posjeduje Lj.

Sva ta stilematika sredina učestvuje, uz pripovjedačke aoriste, u jezičkom oblikovanju najnapetijeg motiva u ovoj suri:

25. *Tada se oni obadvoje zatrčaše k vratima,*

on da pobjegne, a ona da ga zaustavi, i žena razdera ostrag dolamu Josifovu. Obadvoje sretoše na vratima svojega gospodara (njezina muža).

Šta zaslužuje, reče žena, onaj koji je snovao grešne namjere spram tvoje žene, ako ne tamnicu ili strašnu kaznu?

26. *Ona je, reče Josif, mene nukala na zlo. Jedan ženin rođak posvjedoči tada protiv nje, govoreći:*

Ako je dolama sprijed razderana, to je žena istinu rekla, i Josif je laža.

27. *Ako li je dolama ostrag razderana, to je žena slagala, a Josif je istinu rekao.*

28. *Muž razgleda dolamu, i vidje da je ostrag razderana...*

LIRSKA MJESTA, STATIČKI MOTIVI

Nekoliko motiva u suri *Yusuf* najpoznatiji su i možda najljepši motivi u Kur'anu. Možda se baš zbog njih ova sura u svom početku naziva "najljepšim pripovijedanjem."

To su, prije svih, snoviđenja više likova: Jusufovo snoviđenje, snoviđenje njegovih tamničkih drugova te snoviđenje egipatskog vladara.

Sva se snoviđenja ostvaruju. Po tumačenju snova Jusuf, "istiniti čovjek", najpoznatiji je lik – vjerovjesnik Kur'ana. Zatim dolazi motiv koji govori o drugom njegovom svojstvu: nadnaravnoj ljepoti. Kada se pojavio na divanu, misirske žene porezale su prste svoje ushićeno uzviknuvši: "Ovo nije čovjek, ovo je anđeo plemeniti!"

Treći izvanredni lirski motiv je Jakubov uzdah za Jusufom na samom kraju radnje kada ovaj otac, koji je dotle godinama strpljivo vjerovao da će se Jusuf vratiti, zamalo ne izgubi nadu. Njegove oči su pobijeljele od plakanja, a kada mu Jusuf šalje svoju košulju iz Misira, on osjeti sinovljev miris.

Mustulugdžija mu stavlja košulju na lice – i Jakub progleda. Analizirat ćemo kako su naši prevodioci preveli dva lirski motiva, onu zgodu na divanu i Jakubov uzdah.

Ko.: 31. *I kad ona ču za ogovaranja njihova, posla po njih,*

te im pripremi divane, dade svakoj od njih po nož i reče: "Izađi pred njih!"

A kad ga one ugledaše, zadiviše se

ljepoti njegovoj i po rukama svojim

se porezaše: "Bože, Bože!" – uzviknuše – "ovo nije čovjek, ovo je anđeo plemeniti!"

Lj.: *Kad je Azizova žena čula te riječi, ona pošalje pozive tijem ženama, prigotovi gozbu i svakoj ženi dade po jedan nož, za tijem naredi Josifu da se pojavi.*

Čim ga one opaziše, odmah se stadoše zanositi za njim, i

u rasijanosti posjekoše prste svoje, uzvikujući:

Bože nas sačuvaj! ovo nije ljudsko stvorenje,

ovo je čarobni anđeo.

P.-Č.: *Kad je čula za spletku njihovu (tih žena), poručila je po njih (da je pohode) i pripremila im naslonjače i dala je svakoj od njih nož (i voće) i rekla je (Jusufu): "Izađi pred njih!"*

Kad su ga ugledale, (rekoše da je lijep) zadiviše se ljepotom njegovom i posjekoše se po rukama i rekoše:

"Bože sačuvaj, ovo nije ljudsko biće, ovo je samo jedan plemeniti melek."

Besim Korkut najuspješnije je prenio živost kur'anskog pripovijedanja. On dosljedno koristi povezujući pripovjedački veznik *i* i pripovjedačke aoriste, a veznik *a*, o kojem smo u više navrata govorili, stilematski je zato što potcrtava iznenađenje.

Za razliku od Ljubibratića, ovaj prevodilac upravnim govorom navodi naredbu Azizove žene (*"Izađi pred njih!"*). To je mnogo izraženi-je od Ljubibratićeve izrične rečenice – zato što prekida monotoniju pripovjedačeva kazivanja i bolje odslikava karakter, moć i rasijanost "ludo zaljubljene" vladareve žene. „Upravni govor označuje se posebnom intonacijom koja ga izdvaja iz ostaloga govorenja“ (Katičić).⁸ U izvorniku također stoji uočljiv zapovijedni način: *Ikhrudž 'alayhinna!*

P.-Č., dosljedno bez umjetničkih pretenzija u svom prijevodu, koriste stilski neutralne perfektne oblike glagola, domećući svoje tautološke proširke i kruto se držeći izvornika.

Lj., a P.-Č. pogotovo, rečenicu što uvodi upravni govor stavljaju na početak – kako je i u izvorniku, ali to je invarijanta u gramatici arapskoga jezika. U prijevodu ovog ajeta jednako su, dakle - stilski neutralno, postupili. A Ko. tu rečenicu stavlja u sredinu i tako svoj prijevod čini uzbudljivim.

Izvorno: *Haaša lillaahi, maa haadha bašaraa*, uzvike čuđenja žena kad se na divanu pojavio Jusuf, Lj. i P.-Č. prevode doslovno odstupajući od prikladne prevodilačke transformacije toga uzvika na našem jeziku.

"Bože (nas) sačuvaj!" na našem jeziku

8 Ibid, str. 344.

ne uzvikuje se pri radosnom već ,uglavnom, pri žalosnom iznenađenju.

Korkutovo *"Bože, bože!"* stilski je funkcionalno; to je jedan od autentičnih uzvika na našem jeziku kad se nečem čudimo.

I još jedan stilem, Korkutov!

Ko., koji je dosljedno upotrebljavao islamsku terminologiju kroz čitav prijevod, sada izvorno *malakun karimun* prevodi kao: *anđeo plemeniti*.

"Ovo nije čovjek, ovo je anđeo plemeniti!"

Lj.: *čarobni anđeo*.

P.-Č.: *jedan plemeniti melek*.

O stilskoj funkcionalnosti inverzivnog mjesta atributa govorili smo ranije. Tu je inverziju samo Ko. upotrijebio.

P.-Č. u fusnoti prijevoda ove sure pišu: *"Kad bi Egipćani vidjeli koju stvar koja čovjeka zadivljava, onda bi joj dali neki nadljudski sadržaj i značenje. To isto su učinile egipatske žene vidjevši naročitu ljepotu Jusufovu."*

Korkutov izbor *anđeo* a ne *melek* stilski je optimalno funkcionalan: izražava nadnaravnost pojave i Jusufovu fizičku ljepotu. *Melek*, pojam isključivo teološkog značenja, ovdje je stilski nefunkcionalan.

Otpribliže istu izražajnost, s istim stilskim sredstvima, zatičemo i u prijevodima drugog lirskog motiva.

U sljedećem primjeru uočavamo Korkutovo široko razumijevanje kur'anskoga teksta, Ljubibratićevo korištenje pučke štokavštine, snažnu izražajnost i istovremeno nepažnju prema 'supstanciji sadržaja' izvornika, te Pandža-Čauševiću stilsku neutralnost.

Ko.: 84 *I okrenu se od njih i reče: "O Jusufe, tugo moja!" – a oči su mu bile pobijeljele od jada, bio je vrlo potišten.*

Lj.: *On se dakle odmače od njih i povika: Jaoh! O Josife! i njegove oči pobijeliše, od žalosti, i on bi tugom pritisnut.*

P.-Č.: *(Jakub) se okrenu od njih i reče: "O moje žalosti za Jusufom!" Oči su mu pobijelile od tuge, a (bio je) pun srdžbe.*

Ne ponavljamo ona stilska sredstva ovih prejevoda koja smo malo prije utvrdili.

Nesumnjivo, stilski su izražajni i Korkutov i Ljubibratićev uzvik. Ljubibratićev uzvik je još izraženiji jer je onomatopeičan. U rečenici koja slijedi poslije ovog uzvika Lj. je upotrijebio aorist, a poslije njega apozitiv *od žalosti*. Gdje je ovaj prevodilac iznevjerio?

U *Novim jezikoslovnim ogleđima* Radoslav Katičić je proširio definiciju prevođenja, a time i zadatke prevodioca. Govoreći o više razina prevođenja, Katičić tvrdi da prevodilac, prelaskom na višu razinu, ostvaruje prihvatljiviji prijevod, a "svaki prijevod dobiva tako vrijednost prema porabi kojoj je namijenjen."⁹

Na najvišoj razini prevođenja prevodilac nadilazi zahtjev jezičke jenakovrijednosti, zamjene jezičkog znaka jezika s kojeg prevodi ekvivalentnim jezičkim znakom prijevodnog jezika, i zahvata „supstanciju sadržaja”, "onu specifičnu vezu između tih znakova," vezu koja nije jezička već - izvanjezička. U toj fazi prevodilac prelazi s razine složenih rečenica na razinu odlomka, odn. strofe.

Lj. je iznevjerio 'supstanciju sadržaja' kur'anskih znakova (u ovoj suri) zato što je prevodio tako kao da je kur'anski Jakub više otac nego vjerovjesnik. Ožalošćeni Jakub iz Kur'ana nikada nije zapao u beznade i njegov plač nije plač očajnika. Naročito 87. ajet to potvrđuje:

"O sinovi moji, idite i raspitajte se za Jusufa i brata njegovu, i ne gubite nadu u milost Allahovu; samo nevjernici gube nadu u Allahovu milost" (Ko.).

Ko. je to znao. Njegov prijevod:

...i reče: "O Jusufe, tugo moja!"
(*wa qaala yaa asafaa 'alaa Yuusufa*)

prenio je autentičnu kur'ansku situaciju, koja je, dakako, izvanjezička, koja se naslućuje iz konteksta kur'anskoga kazivanja.

Ljubibratićev prijevod:
...i povika: Jaoh! O Josife!

ma kako stilski izražajan, prenosi situaciju

9 Radoslav Katičić, *Novi jezikoslovni ogleđi*, Zagreb 1986, str. 238.

ožalošćenog oca koga je strpljivost izdala u ovom času.

POGREŠNO PREVEDENA MJESTA

"Razvoj priče može biti bitan aspekt razumijevanja književnog djela, naravno ako to djelo posjeduje priču kao temeljnu strukturu, ako, dakle, u njemu preovladava oblikovanje zbilje kao priče, a ne kao ideje."¹⁰

Ova Solarova tvrdnja pomoći će nam da ukažemo na još jednu stranu naših prejevoda Kur'ana, sure *Yusuf* ponaosob.

Na nekim mjestima ove sure naši prevodioci Lj. i Ka. te P.-Č., ponovo zbog neupućenosti ne samo u arapski jezik već i u egzegezu Kur'ana, pogrešno su razumjeli razvoj radnje.

U uvodnom poglavlju obrazložili smo osnovne probleme na koje prevodilac Kur'ana nailazi. Da ponovimo, osnovni problem je različitost dvaju jezičkih sistema, zatim udaljenost kulturnih tradicija te specifična mnogoznačnost kur'anske leksike i sintaksičkih konstrukcija. U ovoj analizi zadovoljit ćemo se ukazivanjem na potpunoma pogrešno prevedena mjesta u suri *Yusuf*.

U 52. i 53. ajetu, koji u izvorniku imaju spojene lične zamjenice istog oblika za muški i ženski rod a nemaju nikakva drugog gramatičkog pokazatelja koji bi precizirao ko izgovara ove rečenice, Azizova žena ili Jusuf, naši prevodioci Lj. i Ka., ne upuštajući se u dublje razumijevanje fabule, te rečenice pogrešno pripisuju Jusufu:

Kad Josif sve to saznade, on reče:

Onda neka moj pravnjašnji gospodar sazna da ga ja nijesam iznevjerio za vrijeme njegova odsustva, Bog ne daje dobar svršetak zlokovarstvima izdajničkim.

Ni ja neću reći da sam potpuno nevin; zaista krv vuče na zlo, osim kad se Bog na nas sažali; ali Bog je blag i milosrdan.

Ko. i P.-Č. ispravno prevode stavljajući rečenice u usta Azizovici, jer je jasno da Jusuf još

10 Milivoj Solar, *Ideji priča*, str. 100-101.

nije izišao iz tamnice već uvjetuje svoj izlazak javnim Zulejhinim priznanjem. (U umjetničkoj parafrazi, naročito u usmenoj predaji, Azizovoj ženi je ime Zulejha.)

A P.-Č. u 42. ajetu zamjenjuju Jusufa s njegovim oslobođenim drugom:

I reče (Jusuf) jednome od one dvojice:

za kojeg

je mislio da će biti spasen:

Spomeni me (Sjeti me se) kod tvoga gospodara!"

Šejtan je (Jusufu) smetnuo

s uma da se sjeti svoga Gospodara (Allaha) te j

(Jusuf zato) ostao u zatvoru

(još) nekoliko godina.

Nema osnove za ovakvo prevođenje. Kao lik nadnaravne moralne discipline, Jusuf

je velik upravo po tome što ni u kakvoj prilici ne zaboravlja svoga Gospodara. Konačno, ni Muhammad Ali, zbog koga je El-Hidaja optužila Pandžu i Čauševića, tako ne prevodi:

And he said to him whom he knew would be delivered

of the two: remember me with your lord;

but the devil caused him to forget mentioning

(it) to his lord, so he remained in the prison

a few years.

Pošto su svi elementi književnog djela, a prije svih riječi, misli i postupci likova, učestvuju u karakterizaciji, onda je jasno kako navedena pogrešna prevođenja mogu utjecati na drugačiji, izmijenjeni dojam o ovoj suri, a o njenom glavnom liku pogotovo.

Summary

SURA YUSUF AND ITS STYLE TECHNIQUES

Džemaludin LATIĆ

The author examines poetic structure of the Qur'an Sura Yusuf and its writing style, particularly in the three older translations of the Qur'an by Mića Ljubibratić, Pandža-Čaušević and Besim Korkut. The author notes that this Sura contains all the characteristics of the saga or longer narrative on the fate of one family and that this story is, perhaps, the point of the most striking similarities between the Bible and Qur'an. In the second part, the author meticulously analyses the extent of the style used in the three above referenced translations, emphasizing style values in the archaic language used by Ljubibratić and the full splendor of the first translation of the Qur'an from the original to Bosnian by Besim Korkut.

موجز

سورة يوسف وسماتها البلاغية

جمال الدين لاتيتش

يعالج الكاتب في هذا البحث البنية الشعرية والسمات البلاغية في سورة يوسف، وخاصة في ثلاث ترجمات لمعاني القرآن الكريم، لكل من ميتشا ليوببيراتيتش، وبانجا-تشاوشيفيتش، وبسيم كوركوت. يؤكد الكاتب بأن هذه السورة تشتمل على كافة مزايا القصة أو الرواية التي تتحدث عن مصير أسرة ما، وكيف أنه لا يوجد تشابه بين الإنجيل والقرآن مثل التشابه في رواية هذه القصة. ويقدم الكاتب في الجزء الثاني من المقال تحليلاً تفصيلياً لما توصلت إليه هذه الترجمات الثلاث من الإبداع البلاغي في ترجمة معاني هذه السورة، مبرزاً القيمة البلاغية للغة القديمة (المهجورة) عند ليوببيراتيتش، وبهاء الترجمة وروعها عند بسيم كوركوت في أول ترجمة لمعاني القرآن الكريم إلى اللغة البوسنية.